

החיים / לטואול, מה פלא שיש לנו מרצוף שבו? (376)...

נפשותיו הפועלות של יוהר, במונחים של מינו, הן קוטרים, הם מקטרים על דוריהאבות ואינם מתקוממים בערכיהם. הם משמשים מעין סירטייהקלטה הדויים שבעם פולט יוהר ססמיות נבובות, שאינן מובילות כלל לדרך, או לפיתרון.

יתר-על-כן: נפשות אלה בולטות בהיעדר יכולת אינר טלקטואלית כלשהי, דבר שהוא מזור מבחינת התרכב הדראמאטיאנושי, מאחר שבכל מיסגרת חברתית חייב להימצא אותו קמצוץ מלה, אותו יוצא-דופן שניחן לא רק בסגולות של ביקורת עקרה, אלא באישיות שיש בכוחה להניח את האצבע על האמיתות הכואבות, להגדיר ולמצוא אלטרנטיבה של ממש.

נראה שהסיבה להיעדר דמות שכזאת בימי ציקלג, ובסיפורים אחרים של יוהר, נעוצה במגמה המדריכה את כתיבתו ואת כתיבת בני-דורו. המגמה של התחסדות ואי-יודע, על כן מעבה יוהר עשרות עמודים בהומור מכאני עמוס סירבול. את רדידותם הגולמית של גיבוריו עוטה יוהר בדמות-המופת הגברית הישראלית. שיער בלוני, תלתייחוה בהירים, אף נוקשה, רכות של פה, תוך שהוא מעביר למילמוליהם סמלים קבוצתיים של ביטחון חברתי ועוצמה מינית.

בנוסף, נפשותיו של יוהר, הבולטות באומץ הקרבי ובריקנות האידאולוגית שלהן, הן שטוחות, אינן נזקקות לניקט עמדה כלשהי מלבד פליטת הפמפלטים היוהריים. הן פועלות כעבדי המציאות החיצונית המכתיבה את גורלן, תוך אי-יודע של יודותית עד כדי גיוחן. דומה, לעיתים, אי יוהר משחק מישחקי-סופר מתוחכם בנשפות של יפי-נפש, העוטפים בגינונים של גנדרנות גסה וציגנית, השואפים להצדקות לאומיות ועליונות על תושבי הארץ האחרים ורואים עצמם ככובשי-עולם מלאי שחץ. מרתקת היא דמות השתקפות הערבי בימי ציקלג, כאשר הכיני השב ונשנה הוא "ערבוב", מילה שיוהר אינו חוסך אותה מפי גיבוריו:

— אהלו ערבושקים! צהל פיתאים ציבי ממוקמו (25)... מה כבר יכול לקרות במקום סרח וריק זה שערבושק נמלטו בלי ירייה (30)... סוף-סוף אתם הערבושים המקומיים, אלה שבוחים שבט פעמים בכל יום משיקפה מקומות כנוג (110)... משיבו נחום בהגפת לב: ערבושקים! אתם מקומיים הפנים, בשלמות, מחורבנים (128)... יאללה הביתה! — התנבר קולו — הכיתה, סרניה, פחונים מוזהבים, ערבושים (134)... הרי גם הם כפרהכל מה הם אם לא ערבושים, ואיננו את הערבושים שלנו בכל הארץ: המתחיל לברוח כרוח יריה, אין מיפלט אחרי, עד וחד ועד מעבר לנחלות — ואנחנו אריהם (316)... לילי-מנוחה, לילי-מנוחה גם לערבושים שאילי דפקתי בפקר, בווארי, בכלל לא מכור איתם (337)...

גם העולים-החדשים, אלה שהתנדבו ובוו לעזור ליש-ראל במילחמתה, אינם זוכים בהגדרות ועדפות אנושיות מטעמים של לגמי-ציקלג: כל איש לנפשו. ותראה שב בפניה, כל אותם הגו"לים והמח"לים * של ואביק שנתקבצו להם לישר, חבורה כשנה וצמחה פלעץ שלה, דביקים זה כזה, ולמרים לישר שריר עול, לועץ, כדי לצקת יותר עוז בקיומם המפוקפק (399)...

יתר-על-כן הוא סיפור על דור גולמי, דור הקיים בלב רחשיהלב של יוהר, אין בימי ציקלג יוצא-דופן שהשתתף תקופה כלשהי לאצ"ל או ללח"י. קבע כבר בזמנו פרופסור ברוך קורצוילי, כי יוהר עוסק בחוויות הקולקטיביות, שהיא הגיבור המרכזי שלו. פניה זו לדמות הקולקטיבית מבטאת עוזבה וריקנות, מעין מילכוד של דור אילם, שבאילמותו ניתן לחון, ואולי להבין, מתוך שיליתו, כמה מה התהליכים העוברים על החברה הישראלית בעשור השנים האחרון. יוהר מוצא עצמה לבנות בקפידה החוזרת על עצמה, את התמרוקים היפים של לילי-יוהר. בית-החניון ותנועות-הנוער, הכשרה, ודומה כי היא מחשבותיו מתמצה בחווייה עוצמה של מפלה

* גדודי חוץ-לארץ ומתנדבי חוץ-לארץ.

וריקנות, הנעצרים ברגע הגשמת העצמות, מבלי חסכות להבין כי העצמות היא למעשה אך ראשית הדרך, דרך שבה כשל לו הגולם מציקלג.

אלא שיוהר, למרות הרגמת יכולתו הלשונית, הרבודה שכבות רבות ומרוקנת מתוכן ממש, מעודו לא היה עבד למוזות, אלא משרת נאמן של מחשבה מדינית ממלכתית שהגה בן-גוריון, ושיוהר היה מייצגה עלי-אדמות.

ג. סיפורת כאוננות אידיאולוגית

מבקרי-סיפורת רבים שמו לב לעובדה שיתר-ציקלג ראה אור בקביל למך בשר ודם של משה שמיר, שהיה בשנת 1958 בסוף דרכו המרכסיסטית. שעה שבי מלך בשר ודם מסתמן דימיון בין ימי הפלמ"ח ומילחמת השחרור לבין תקופתו של אלכסנדר נאני, כאשר הספר רצוף בנוסלוגיה לימי "המדינה שברדך", הרי "ימי ציקלג" נועדו להגביר את משמעות הממלכתיות, תוך התאמה לראשית ימי מלכותו של דויד המלך. יוהר משמש לעיתים כשפרו של דויד בן-גוריון, ונפשותיו קובעות: לטואול המיוחסים האלה, שינאת-נפשי המיני חיים על כל מיניהם, ומיני מיניהם. כל מיני אינפלינגי טים רקובים, כל מיני יפי-נפש של סרק, הורעים מבוכה וקוצרים השתממות (498)... בו, — אמר עתה עמית, — כל היודעים להסתדר יישאר — השאר יסופו. תארו לעצמכם איזה סרצוף ייהר לדרר שיישאר חי (789)...

ואכן, יתר-ציקלג, שהיה אור ב-1958, נועד לשרת מבחינה חברתית את השקפת-עולמו של בן-גוריון, שחש בהסתאבות ההדרגתית של המדינה תוך הימנעות מלהבי חין בחלקו-של בהסתאבות זו. תפקידו של ס. יוהר, שהיה הברכנסט מאז 1951, התפצל לשניים: לשמש פיתלחץ לסיור לחץ התחושות של בני-דורו, שהיו מוטסכלים עד למאד ולא ראו בדגם המדינה הבנוגוריונית את גולת הכותרת של מילחמת-השחרור. סיבה נוספת שהפעילה את יוהר, היתה שירות האריאה הממלכתית של בן גוריון, אריאה שבעטייה טישטש יוהר את העומק הי "פלמ"חי של לוחמי חירבת מתא, הנקראת בלשונו הפיורי טית "ציקלג".

את תפקידו כנושא הלפיד התרבותי של מיטשר בן-גוריון נשא יוהר נאמנה 15 שנים, במיסגרת תפקידו כחבר-כנסת. בעזרת קולמוסו ומשאו המוסרי, פעל רבות לגיבושה של השקפת-עולם, "ממלכתית" בממד ההתייחסות של התרבות.

במאמרו, "הדרך הצעיר: פנים ופנים" * פירסם את אחד מנאומיו בישיבת מרכז מפא"י, תוך עיסוק בבעיות הדרך הצעיר בישראל בפתח שנות ה-60, יוהר טרח להגדיר את בני דור זה תוך העתקת מטבע-לשון: דומני כי ארתור קסטלר כינה דור. זה בארצות המערב כיש, הירי-האמפריטי, וכיוצא בזה: חרף, מהיר וזול. איתה רדיפה אתר החוויה החריפה, אתר התגובה המהיר, רה, בלא פנאי להתמין שדברים יצמחו לאיטם, משרי-שיהם, כמלוו כוחם האמיתי הגנוז בהם, אלא לחסוף כלל החוויה החלפה, ובכך שתרחה מהירה וזולה וחרפה, מתחתו ככל האפשר...

בעקרונה ההגותית ממשך יוהר, במשאו זה, להיות חצוי בין אובדן הערכים והאמיתות של ארץ-ישראל, שחלקו רב בהם, עם העתקת ותרגום חוויות שנחו באותה עת בארצות אירופה: אמת, תופעות אלה אינן ישראליות דווקא, אף לא נדורות בתחומי הגיל האמרי כלכך. תמצאי אותן, לא למרבה הנחמה, עלי-פני רוחב ורעיות עולם ובכל סולם הגילום, יש המנסים לבנות בני דור זה עלי-פני איתו מחוה, הכט לאחור כועים... לא דוברים ולא יער. אין כאן זעם, אלא יש: השפל מבטך וחה כנחת. אל תבקש לך זעזועים. הסתלק מן המקום אי מן המצב הכא אלוך בתביעה בלשהי השתמט מן המבט המחפש את עניך ומן האצבע המטרה עליך. חיה בשקט, ואולי טוב מכל להיות פקיר, במוסר גדול שיתן לך מקוב להתקלב בו כאלמני, השואף כל היום אל כיו השעה איכט המיוחלת כדי לצאת או להפש, סוף-סוף, לבקש את האיער שלאחר יום-העבודה...

בנאום אחר של ס. יוהר, שאותו נשא בפתיחת ועידת אגודת הסופרים הי"ח *** ב-1958, הוא ניסה להעמיד את קהל הסופרים נוכח תהליך התנוונותה של המדינה, וקבע: ואינני בא להכחיש כי אכן יש בקרבנו אלה רעות, ורכבות משוגות וזידנות הנעשות בארץ, ברחוב, ככתים ובמישרים השונים. אבל גם דבר אחד גדול ככל זה, ובהכרח גבוה וגדול מזה ברעיון שבו — צומח לעינינו כהר לנובה חרפעימי וגורלי, ואנחנו לרגלי ההר מהרפים ואיננו יודעים את גובהו. כי אפילו כל דיכורי ההרשעה כולם אמת, ואפילו השקטנו מצפוננו כשמצאנו איש את אשמי שלו, שמחוק לו, ושכחוארו תלוי הקולר מדוע כה ירדנו פלאים, ואת האשם היה עשה לו איש-איש לנם ולשיקוף ולפולחן שנאתו אלו, המחויקתו על רגליו, ואפילו אם רשענו כדריכך ולו גם שיכעתים...

אצל ס. יוהר, הזמן של גיבוריו הוא אחד, מילחמת השחרור. ביצירתו הוא מעודו לא ניסה להתמודד תמך דדות של ממש עם הבעיות שניצבו לפני המדינה משך 29 שנים. הוא חי חיים כפולים. חי עד אין סוף את חווית המילחמה והנעורים של דורו, מבלי ניסיון כלשהו לחזק ולבגר את נפשותיו הפועלות. המישור השני של חיי התנהל בכיסוי סיפורי לעזות נערי התצר של בן גוריון. כך שלא הפליא למצוא אותו בכנסת החמישית, בסיעת רפ"י, תוך שעקרונה הסיפוריות גוברת, וחלקו בתהליך החסיפה של ארץ-ישראל העובדת לעבר הימין האחת היא חווית הנוגעים בלתי-החלה של נפשותיו הפועלות, והשניה כהונה שאליה מינה את עצמו — כהן-הרוח, המוסר והמצפון של החברה הישראלית כולה. כהונה שהיא פוליטית, הממשיכה עד עצם היום הזה לשרת את "הרעיון הממלכתי" ולא את טובת העם חוה. וכאשר הוא שולף, מדי כמה חודשים, את מצפונו המול-אם, בנושאים כול אי-ועתר או תוספות-יקוק, או חוסר ערכים בחינוך — הרי הוא מקדם בצעד נוסף את הסיפורות הישראלית, מעמדת-הטוטר והנברית שממנה נהנתה בי ראשית המאה ה-20, לאוננות אידיאולוגית שזכתה רק לפני שבעים למוטט סופית את ארץ-ישראל העוברת, שלמרות כל מיגרעותיה עדיין היו טמונים בה גרעיני הטוב והישר של ישראל הפכה.

מעל לאולימפוס השן ולנעורים הנצהיים של נפשותיו הפועלות, יכול ס. יוהר להשקיף כיום על כישלונו הסיפי-רוחי הגדול, על האפוס של עיקור וסירוס דור תשי"ח, שכל ציפיותיו הושברו ריקם.

* הנאום ראה-אור ב"מולד" 143 (ינוני-יולי 1960). ** מאת המחזאי הכריטי ג'ון אוסבורן. *** פורסם ב"משא", 10 באפריל 1958.

במאמרו: "תרבות-החיים השמאלנית, שהיתה באופנה עוד תמול-שילשום, שסכנותיה היו שלוחות לכל עבר — מן המתירנות ההרסנית בווי הפרט והמישפחה, עד לאנרכיות בי-חיה-החברה ועד לעריקה ולבגידה בחיי הלאום והמדינה, תרבות-חיים זו שיש בה צירוף מחילאי אור סיאוות וצידקנות, והמתביבים והתחשדות של הלקא-עצמית — תרבות חיים זו יצאה מן האופנה גם אצלנו (סוף-סוף). לאחר שהתפוגגה ב"עולם הגדול" לציטוט זה מוסף המשורר הירושלמי חוות קודרת על פרצופים של חיי-התרבות בארץ בעתיד הקרוב. לטינתו של אותו משורר, מתעתד משה "מור" ליטול לידיו את ראשותה של המועצה-לתרבות-ולאמנות • המהפכה-הפוליטי הביא כמה ממנהלי התיאטרון הציוניים לעכב התחלה של פרויקטים מקורים, שאושרו עלי-ידו ועדות-הרפרטואר, מתוך כוונה להמתין להנחיות המועצה-לתרבות-ולאמנות. במסיבה שנערכה בתל-אביב, בביתה של המשוררת הלית ישראל, פנה התעשיין-משורר אורי ברנשטיין, שהוא ממנהלי אמקור, למחזאי יוסף בונדר, שהשתיק אותו ואמר: "אין לי מקרה אמקור ולא מונג אויר שלך — או אל תדבר אתי!" • בהוצאת זמורה ביתן מודן ראה אור בימים אלה הספר "בית-מיטכיים 5" מאת הסופר האמריקאי קורט וונגאט •

אצ"ג — נשיא?

הנספח-הישראלי לענייני-תרבות בלונדון, משה דור, עדיין לא הבחין ברוחות המנשבות כיום בארץ, והוא טורח בהכנתה של אנחולוגיה לשיירי-שלום ישראלים, שתראה אור בקרוב בלונדון • ציפורי-שיר טוענות כי סופר הפלמ"ח, נתן שחם, ששימש עד לפני כנתיים כפוליסטרוק, במשרת סמנ"ל רשות השידור, הספיק קודם המהפכה-הפוליטי לקבל את משרת הקונסול לענייני-תרבות בניו-יורק • מישלחת-סופרים בהרכב מזרח ביותר מייצגת את סופרי ישראל בקונגרס פאן-קולאב הגרמני, הנערך בימים אלה. עם חברי המישלחת נמנים דויד רוקת, שלמה ניצן ונעמי פרנקל • בחוגי-סיפורת רבים נלחשת בימים אלה הלחשה הרועמת, כי לתפקיד נשיאה החמישי של ישראל יש בכוונת הליכוד להציג את מועמדותו של המשורר-הלאומי אורי צבי גרינברג, שהשנה מלאו לו 80 • משורר ירושלמי מ.דור הפלמ"ח הפיץ בין ידידיו קטעים ממאמרו של ח"כ משה שמיר, למחרת היבחרו לכנסת. בין השאר קובע שמיר

Advertisement for 'מאג' magazine. Text includes: 'מאג', 'בגניבת רובה ותחמושת', 'איש משורר הנבון, שיהיה כוונת רובת ותחמושת', 'המבטים שבו הוא משרת, נעדר יי 10 ימים בפורים', 'את משום רשעים מבר פשע', 'היהו'.